Oponentský posudek disertační práce

Program: Politologie

Obor: Politologie

Student: Mgr. Pavel Maškarinec

Název práce: **Volební geografie Libereckého kraje 1992–2010: analýza voličského chování z pohledu explorační prostorové analýzy dat (ESDA)**

Oponent: doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

Pracoviště: Filozofická fakulta UP v Olomouci

Již dlouho se mi nestalo, abych měl z nějaké práce, kterou jsem měl posoudit, tak výrazně rozporuplné pocity. Na jedné straně nadšení z hloubky, do jaké český adept titulu Ph.D. proniká v oblasti pokročilých metod geografické statistické analýzy, a uspokojení z toho, s jakou erudicí zvládá jejich aplikaci. Na straně druhé rozčarování z toho, jak málo jsem se po přečtení celého textu cítil obohacen z hlediska vysvětlení zkoumaných politických jevů (a že to přečtení nebylo úplně snadné), provázené neodbytnou otázkou po smyslu takovéhoto typu vědeckého bádání. Avšak aby autor práce po přečtení těchto řádků nepropadal pocitu zneuznání a beznaděje, předem avizuji, že mé nadšení převážilo nad rozčarováním.

1. Komentář ke struktuře práce

Struktura práce je jasná a převážně logická. Po úvodu následuje teorie, pak metoda, analýza shrnutí a závěr. Přesto bych měl dvě dílčí připomínky.

a) Nerozumím oddělení dvou posledních kapitol Shrnutí a Závěr, které se svým žánrem, obsahem i způsobem zpracování dosti podobají. Samotný závěr na čtyřech stranách je v kontextu disertační práce dosti krátký, přitom samotné patnáctistránkové Shrnutí by mohlo představovat dominantní část Závěru.
b) Práce je poměrně dlouhá. Je to dáno rozsahem analytické části. Ta je mimořádně rozsáhlá a navíc, kvůli své velmi technicistní podobě, jako celek jen velmi těžko čitelná.

2. Připomínky k obsahu

Předmětem práce je podle autora *„snaha představit prostorové metody analýzy volebních dat, které jsou dosud v českém prostředí poměrně nové a dosud nepříliš využívané“*. Autor si volí výzkumné téma (tj. analýzu voličského chování v Libereckém kraji z pohledu explorační prostorové analýzy dat) v podstatě proto, že mu poskytuje optimální prostor pro aplikaci

zvolených analytických metod. Primárním smyslem práce tedy není obohatit stav poznání v oblasti volebního chování, ale představení metod, které by potenciálně mohly k takovému cíli směřovat a v českém politicko-vědním prostředí dosud nebyly využívány. Zde by se patrně odborná komunita mohla rozdělit na dvě části. Pro jednu je takovýto cíl legitimní a dostačující, druhé části se může zdát nepříliš ambiciózní.

Takto definovaný cíl práce pak logicky nabaluje další možné připomínky. Práce je ve své podstatě ateoretická. Možná je to příliš silný a ne zcela přesný soud, ale i samotný autor to na různých místech v podstatě připouští. V práci pochopitelně nalezneme teoretickou kapitolu. Tak však představuje spíše vhled do relevantních teoretických přístupů a práci se snaží celkově zarámovat. Teorie vysvětlující volební chování však v této práci ověřovány nejsou. Autor neformuluje na základě teorií nějaké hypotézy, které by se v analýze snažil ověřit. Zdůrazňuje explorativní charakter výzkumu, čímž se vyhýbá testování hypotéz. To nemusí být nutně na závadu. Řada výzkumů ani nemůže vycházet z teorie, protože žádná dosud nebyla formulována. Jenže to není případ volebního chování… Zde existuje řada dlouhodobě etablovaných teoretických konceptů a čistě explorativní výzkum tak není snadné obhájit.

To je zřejmé i z faktu, že autor musel vybrat sadu vysvětlujících proměnných, při jejichž selekci argumentuje různými teoriemi. Avšak poměrně povrchně, nahodile a bez důkladné operacionalizace. Jeho postup je v podstatě opačný než je běžné. Vychází z dostupných dat a v nich hledá, více či méně skrytě, předpokládané vztahy. Otázkou je, zda je korektní realizovat ateoretický explorativní výzkum tam, kde máme řadu teorií i řadu závěrů jiných analýz, které v podstatě všechny autorem testované vztahy předpokládají. Nechci tvrdit, že takovýto postup za žádných okolností zvolit nelze, jen se domnívám, že v oblasti volebního chování příliš legitimní není.

Současně nechci ani zakrývat, že část kvantitativních sociálně vědních analýz v dnešní době vůbec neaspiruje na testování hypotéz, ale sleduje jediný cíl – vystavět co nejsilnější model. Nezajímá je obsahové vysvětlení, nezajímá je skutečná kauzalita, jde jim jen co nejpřesnější predikci vysvětlované proměnné, tedy o co nejlepší model z hlediska jeho statistických parametrů. Takovýto přístup dává smysl zejména v aplikované sféře, kde „není důležité proč to funguje, ale že to funguje“.

Naproti tomu věda by neměla ztratit ambici odpovídat na otázku „Proč?“. Měla by se snažit jevy vysvětlovat a hledat porozumění. Sofistikované statistické metody tomu mohou úspěšně napomáhat. Často mohou odhalit kauzality, které nám při použití jiných metod zůstávají skryté. Otázkou je, zda se autorovi podařilo tahového cíle dosáhnout. Představené metody jsou jistě působivé a výsledky jimi vystavěných modelů přesvědčivé. Autor např. argumentuje, že GWR modely přinesly lepší výstupy, než běžná OLS regrese. Jeho argumentace se však omezuje na statistické parametry modelů. Argumentuje např. následovně: *„…vhodnost využití této metody (GWR) indikovala i většina hodnot AIC, přestože v tomto případě je nutné konstatovat, že pokles hodnot AIC nebyl tak výrazný. Lepší vlastnosti modelu GWR potvrdilo i srovnání součtu čtverců reziduí, které v případě modelů GWR vykazovalo u všech sledovaných subjektů bez výjimky výrazný pokles. Nárůst vysvětlovací kapacity modelů GWR doložily i hodnoty F-statistiky, která u všech modelů potvrdila, že metoda GWR popisuje nalezené vztahy významně lépe než tradiční globální model. Konečně vhodnost metody GWR indikovaly i hodnoty mezikvartilového rozpětí*

lokálních regresních koeficientů, které v mnoha případech naznačily existenci prostorové nestacionarity, tj. významných odlišností odhadu parametrů modelu významně se lišících napříč analyzovaným územím." Dále pak autor argumentuje řadou dílčích rozdílů mezi GWR a OLS v modelech pro jednotlivé strany. Avšak nějakého zásadního nového zjištění, které by autor učinil výhradně na základě GWR a které by nebylo očekávatelné, se však podle mého soudu nedočkáváme.

Skepse ke standardním statistickým metodám, např. OLS regrese, je sice technicky vargumentovatelná, ale v práci schází nějaký přesvědčivý důkaz o jejím explanačním selhání tam, kde metody zohledňující geografické vazby jednotlivých případů analýzy přinášejí novou originální a jedinečnou informaci. Vlastnosti, které autor vidí jako nedostatky tradičních (zastaralých, nedokonalých,…) metod, podle mne jen umožňují jiný pohled na danou problematiku, než který upřednostňuje autor. Možná ne tak dokonalý, ale často dobře a snáze použitelný. Možná se mýlím, ale pokud ano, pak měly být argumenty ve prospěch autorem představovaných metod formulovány přesvědčivěji, zejména v kontextu jejich explanační jedinečnosti a síly.

Explorativní přístup k výzkumu vedl autora k výběru poměrně velkého počtu nezávisle proměnných. Tento přístup se začíná blížit tomu, co prof. Rabušic pregnantně označuje jako „výlov rybníka". Pro řadu vztahů, které v modelech vycházejí jako signifikantní, a pro jejich proměnu v čase se autor nesnaží nalézt přesvědčivou obsahovou interpretaci, natož teoretické vysvětlení… Kruh se uzavírá.

Dále již jen drobné dílčí připomínky:

a) Bylo správné přiřadit obcím vzniklým až po roce 1992 pro tyto volby nulový zisk hlasů? Nebylo by citlivější anticipovat hodnoty (třeba podle modelu), nebo jednoduše použít missing values?
b) Vysvětlující proměnné ze sčítání lidu mají tu nevýhodu, že jsou data sbírána jednou za deset let. Autor postupoval tak, že *„… v každém jednotlivém případě v regresních analýzách použil takové nezávisle proměnné, které byly vypočítány z dat pocházejících z období co nejbližšího datu konání příslušných voleb. V případě dat pocházejících ze sčítání budou data ze sčítání v roce 1991 spojena s výsledky voleb v roce 1992. K výsledkům voleb v letech 1996–2006 budou přiřazena data ze sčítání provedeného v roce 2001. Ke všem volbám od roku 2008 budou vztažena data ze sčítání z roku 2011.*" Nebylo by bývalo vhodnější data interpolovat?
c) Nerozumím tomu, jak autor konstruoval víceleté průměry některých proměnných, když by měly pocházet ze sčítání lidu, které se koná jednou za deset let? Nebo tato data pochází z jiného zdroje, který autor neuvádí?
d) Popis korelogramů by mohl být důkladnější a srozumitelnější. V této podobě dá čtenáři dost práce, než si dovodí, jak je interpretovat.

3. Jazyková a grafická úroveň

Jazyk práce je na velmi solidní úrovni. Text netrpí žádnými systematickými jazykovými nedostatky. Jedinou výhradu bych měl ke stylu shrnutí a závěru, které autor formuluje z větší části v bodech, což nepůsobí nejlépe. Podtrhuje to již tak příliš technicistní přístup k práci. Z hlediska grafické úpravy nemám námitek.

4. Otázky k obhajobě
   a) Co jsou podle autora nejoriginálnější závěry jeho práce v oblasti volebního chování?
   b) Jaké významné závěry se autorovi podařilo formulovat výhradně díky v práci představovaným metodám?
   c) Za jakých okolností selhávají tradiční analytické metody? Tedy za jakých okolností vedou k nesprávným závěrům?

5. Závěry

Pavel Maškarinec zpracoval velmi obsáhlou analýzu, ve které prokázal důkladnou znalost a schopnost aplikace zvolených metod, které patří mezi pokročilé a u nás dosud téměř nepoužívané metody (nejen) pro analýzu regionálně agregovaných volebních dat. Rozsah práce, jak z hlediska textu, tak z hlediska počtu provedených analýz (zpracovaných modelů), je nebývalý.

Text věnovaný metodám je zajímavý a přínosný, popis analýz kvůli svému schematickému a technicistními pojetí však po čase čtenáře spolehlivě odrovná. Práce tak více než knihu z oblasti společenských věd připomíná obsáhlou technickou zprávu, což se však s požadavky na dizertační práci nijak nevylučuje. Přes použití pokročilých metod, se oponentovi zdá, že je nakonec většina výsledků interpretována výrazně deskriptivním způsobem. Větší snaha o detailní proniknutí do kauzálních vztahů by práci posunula o dost výše.

Přes formulované výhrady má práce své nesporné kvality, které jsem možná nevyzdvihnul tolik, jak by se slušelo. Nicméně se jedná o práci kvalitní, která si zaslouží být obhájena. Autor ve své disertační práci prokázal schopnost samostatné tvůrčí práce v daném oboru. Práce splňuje požadavky standardně kladené na disertační práce v daném oboru.

V Olomouci dne 7. 1. 2014